

2433

1

Systematiskt register:

sid

2. A:c Jättekast
3. A:e "Skaumannen och skausnuan".
4. A:f Bäckhästen visade sig mot oväder.
5. A:F Havsfrun, sjörået./Gylleboda. Åhus./
6. A:j Goavätta./drog till vissa personer/.
7. A:o Gengångare. Svårt för att dö.
8. A:t Maran, marsten.
9. D:b "Kongaringning". Carl XV i Vittskövle.
11. J:a "Goavittesten", skydd för havande kvinnor.
- 10 J:a "Völlda sjukdomar och lyten! Aktsamhet under grossesstiden.
- 12 J:g Begravning:kista, svepning, bår mm. förplägnad, förning, "tvärpåsar."
- 13 J:f Sjukdomar och botemedel: "Stämma blod,grimsbeded". "Dyvelsträck".
- 16 L:c A.K Mjölkaharar
- 17 L:d Jordbruk: gödsling, plöjning, sädd. Julabrödet.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2433

4:c
2

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Jättekast.

I Gylleboda sa de, att en jätte kastat en väldigt stor sten från Stenshuvud till Maglehems vång. Det var en egendomlig sten, för där var ett stort märke eller fördjupning på den, som om en stor karl satt röven på den. Man sade också, att då jätten slungat stenen och den inte träffat målet, en kyrka, så hoppade han efter stenen och hamnade på den, så att märket bildades.

Jättekast.

2433

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Wie
3.

Skaumannen

Min far var skogvaktare och skulle just bygga i "Mörre backe". En kväll hörde han det hugga där. Han gick dit, men där fanns ingen utan det hördes nu i "Träskobacken" i stället. Så gick han dit, men då kom ljudet från annat håll. Då gick han hem och hörde det då i den första backen igen. Det var "skau-
mannen", som förvillat så.

Då de bakte på ett ställe, så kom en in och frågte, vilken brand som var den hetaste. Jo, det var hasseln. Det var "skausnuan", som kom in och ville värma sig.

"Styngom" (stundom) kunde det vara en man, styngom en kvinna, men det var inte alltid folk kunde få se dem.

"Skaumannen!"

och

"Skausnuan"

Skausnuan.

Skåne

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Frosta

O. Gallman

- uppt 1929 -

Myrd M. Richter
Baras Jons Olsson

2433 född 1850

af:
4.

Bäckhästen.

"Bäckhästen" sprant i åarna och åbackarna mellan Gärds och Albo härad. Han skulle va likasom en riktig häst och var vöt. Han var dock större än en vanlig häst, sprang fortare och var mera i rörelse. Han syntes helst mot öväder.

Bäckhästen.

2433

Havsfrun

Vid Gylleboda passerade jag ålabodarna (Mot Knä-
bäck). Där sa 'de, att havsfrun kom och hälsade på dem
om nätterna och kvällarna.

Vid Åhusa färnga hade min svärfar en färge dräng.
Han stod just i färgehuset (Ola Bengtsson) och tyckte
att någon ropade på hinsidan ån. Det skrek allt värre
och värre, och han trodde det var någon, som ville över.
Han rodde över färngan, men ingen fanns där. Knappt hade
han kommit tillbaka till färgehuset och lagt sig, förrän
han på nytt hörde ropen. Förargad rodde han så över igen,
men med samma resultat. Tre gånger ropade det igen, men
då blev han arg, och ropade tillbaka: "Nu kan du stå där
din" Men knappt hade han sagt det, så kom där ett
vär och slo upp dörren, och sm blev han 'dålig' (stjuk)
av det. Det var "sjörået", och det fick man ihte skoja med.
Samma hände gamle färge drängen Åke, men han förstod vad det
var och kände "lyed" (ljudet) igen, och låtsade om intet.

Havsfrun.

Sjörået.

Ö. Tallberg, Sk.
nytt, 1929.

2433

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

ed: j
ed: H.
6.

"Goavätta"

"Goavätta"

Goavätta drog från den ene till den andre,
så att det aldrig töt för denne av något slag. Där-
för var det bäst vara god vän med henne.

2433

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

A. o
7.

Gengångare

Gengångare.

Gengångare var väl sådana personer, som under sin livstid gjort något fult, som aldrig blivit uppdagat. De fingo då ej ro i graven utan "gingo igen". En kapten i Albo. "lät flera gånger hära av sig" efter döden. I ett rum hörde man, hur pulpetlådor drågos ut, papper togs fram och hur det sedan skrevs på dem så det sprakade. Flera personer som legat i det rummet vaknade plötsligt vid ett fasligt "hallo och väsen", men där "bleck" (blev) aldrig uttrönt eller uppdagat, av vilken orsak han "gick igen", men med tiden upphörde han likaväl.

Då någon gjort något, som ej blev uppdagat, fick han "svårt för att dö". Jag har hört berättas, "att de de skulle locka opp (öppna) dörren, så skulle personen lättare då, och själen lättare komma ut."

*Svårt för att
dö*

MaranMaran.

I varje stall skulle finnas en "marsten". Det var särskilda stenar med hål i. Dessa hängdes upp i åsarna ovanför hästarna och skulle skydda mot maran. Annars gick maran på hästarna, så att deras man om morgonen var alldeles hopflätad- det har jag själv sett- med tre tofter i var fläta, så det var nästan omöjligt att få upp dem.

Maran kunde även gå på folk om nätterna, då de sovo. Hon satte sig på ryggen och tryckte dem, så de kunde inte röra sig. Kallade någon på personen, kvicknade han till och blev kvitt maran.- De gamle talade om, att om modern kröp igenom en fölahamn för att födseln skulle bli lättare, så blev barnet mara, om det var en flicka.

Gibi J. g
9.

2433

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

"Kungsringning".

"Kongaringning"

Då en kung dog, skulle det ringas för honom minst åtta dagar. Två och två hjälptes åt dagligen och så turade man om i byalavet. Jag vet när jag var åtta år så ringde de kongaringning för Oscar I.

Karl XV såg jag flera gånger i Vittskövle och Christinehov hos Stjärnsvärd. Särskilt en gång minns jag, då de kom med fyrspann och jagb "lockte opp" /öppnade/ ledet vid Horröd. Kungen kastade då en del småpengar till oss. Jag vaktade får i närheten och brukade passa på, när någon kom farande, ty man brukade ju för det mesta få något.

Carl XV

2433 LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

J: a
10

"Völlda sjukdomar" (förebyggande åtgärder)

Kvinnorna skulle under grossesstiden avhålla sig från allt som på ett eller annat sätt kunde skada barnet. Slakt fick hon inte vara med på.

Vid fruktplockning fick hon akta sig, så att att inte något äpple föll på hennes huvud, för då fick barnet knutor.

Då de skulle elda i bagarugnen, använde de en "enekåst" (enekvast). Denne fick hon inte streta över för då fick barnet utslag på 'röven'.

De fingo inte titta på lik - se lik i ansiktet - för då blevo glyttarna bleka.

Då en hare skjöts, skulle alltid huvut skäras av ty fick kvinnan se den sådan, fick glytten "harskår".

Om modern völlat sitt barn ett lyte eller sjukdom, skulle hon ge det in tre droppar av sitt eget blod tre gånger, så blev det bra.

"Völlda sjukdomar o lyten"

Slakt.

Fruktplockning.

Bakning.

Lik.

Skjuten hare.

Blod.

2433

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

11²

Barn, som blivit "völlda", fingo inte se ner i sin moders öppna grav, ty då kom lytet igen. Först vid fyrtio års *ålder* blev man "lydenslös".

Kvinnorna, som voro ^{härmed} hade "goavittasten" på. "Goavittasten" dom, för att intet ont skulle ha makt med dem. Jag har sett en sådan, och den var visst brun. De hade den i ett snöre om halsen på bröstet.

Kvinnorna fingo inte gå från hemmet efter det de fött, förrän de "gått i körke" (kyrkotagits).

Fr.
C. Salenp
W. Diehl

2433

1-3
J. g.
12

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Begravning.

Då någon dött, lades en psalmbok under hakan och tryckte man på ögonen för att lägga ihop dom. Så gick någon från stället och ringde själv i kyrklockorna för att tillkännagiva, att någon var död.

De som voro rika tänkte man sig fortsätta efter döden på hinsidan graven så att t.ex. handlare skulle handla o.s.v.

Det var kvinnan, som svepte liket ilakan, sedan det tvättats och gjorts i ordning, och därpå lades det i kistan. Många gjorde själva sina kistor, så att allt skulle vara i beredskap, då de skulle lämna denna världen. Kistan var mycket enkel och var struken över med lite svart målning.

Kistan med den döde sattes på en lång bår, som bars av fyra man. Var det långt till kyrkan bytte de om. Hela byarna voro i "lav" /byalag/. Komna i närheten

Begravning.

Döden.

Efter döden

Svepning.

Kistan.

Båren.

av kyrkogården bytte de ämno, ty till graven liksom från
själva begravningsgården skulle alltid släktingar bära.
De hade långa likhanddukar av linne, som trädades under
kistan, då den skulle sänkas ner i graven. Dessa gingo
i län, ty alla hade inte råd att ha sådana själva. De
hade långa fransar i ändarna och voro ibland broderade.
Da prästen läst vid graven, hjälptes begravnings-
folket åt att skotta igen den med skovlar, som förvara-
des i vapenhuset, och som av ringaren togs ut till graven.
Efter igenskottningen lades skovelarna ikors tvanå graven,
där ringaren fick hämta den.
Så gingo de tillbaka till begravningsgården. Före
begravningen fingo de kaffe och efter densamma kötsoppa
med klolor och smör, bröd, ost brännvin och öl. och till
andra mattider lutfisk, risengröt och äggkakor, "pärnels-
grynkaka"..... Mellan matiderna "suddo de å smackade
å så...."

Sen dan efter samlades de igen vid tiotåden för
det mesta hela byn - bylavet- med en måttid av lämnarna.
Såväl vid begravnigar som gillen, skulle de
alltid ha "förning" med sig, och då kunde man ju inte
precis komma med det sämsta, utan tvärtom. Som förning

Förläggna

Likhandduk

13

2433

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

24.3

hade man ju alltid mat o.d. så på själva "gillesgården" behövde ej lagas så mycket eller inköpas i förväg, ty man hade med av alla slag: brödkakor, en fårastek, gilleskakor: ägga-, socker- eller pärmeßskakor. Fårasteken var rökad och gämdes från efterhösten.

"Förning"

Närmare släktingar hade mera förning med sig än de andra. Dagen förut skulle de bära dit mjölk o.d. och så skulle de ha ett fat gröt med sig.

Förningen medfördes i gillekorgar eller som de Gilleskorgar. hade innan "tvärpåsar". Det var stora, runda "bosskorgar" "Tvärpåsar" /halmkorgar/ med en grepe på var sida eller en båge tvärsöver.

Tvärpåsarerna hade en öppning på mitten, så det blev liksom två säckar - en på var sida. De användes även, då de gingo till städerna med smör och ost. De buro då påsarerna över axlarna och stoppade smöret och ostarna i påsen fram och bak, så att det vägde någorlunda jämt.

2433

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2:1
6:1
25

Sjukdomar m.m.

Här fanns många förr, som kunne "stämna blo" och bota "eder" i fingrar och sådant där : "grimsbeded" "Dä fanns små kryp i vattnet liknande en sytråd, en finger långa, spetseda /spetsiga/ i bägge ännar." Dessa skulle vara orsaken till det onda.

Min far kunde bota sådant på många. Han hade en sorts blad, rötter, som han knabbade mellan stenar och lade på.

Somma hade "dyvelsträck" på sig som medel mot dålighet. Det hade ju en särskild os med sig och fanns att köpa på apoteken. De hängde t.o.m. "dyvelsträck" om halsen på lammen, för att inte mickel skulle ta dom.

Sjukdomar o.
botemedel.

"Stämna blod"
"Grimsbeded"

"Dyvelsträck"

Skane
Frost
O. Sallings

Prof. Dr. W. Richter

~~Handwritten scribbles~~

2433 LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Nov. 25 J. O. Olsson
Född 1850

26.

113/1850

"Milkaharen"

"Mjölkharen"

"Milkaharen molkade kärna". Det var inte annat än ett par tre pinnar (ale), som bundits ihop och klätts med trasor, det såg en person, som sparkade till honom. Det var ju många som kunde "svartkonster" förr och det var en oclj annan bland dessa, som hade "milkaharar", för att mjölka andras kor. Jag har hört många, som bara haft ett par tre kor och ändå haft mycket mjölk, så de ha säkert haft sådana till hjälp. Den enda hjälpen att skydda sig mot dessa var att vända sig till någon "klök" som hade "större makt" än den som hade mjölkaharen i sin tjänst.

S. Kåre
Frasta
ÖSallings

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

2433

Nygr. N. B. B. B.

L: d.

Ben Jon Alro
Juli 1850

17.

Jordbruk.

Om efterhösten skulle gödseln köras ut. De skulle då "träda" jorden. de "årde" trädan ett par tre gånger om sommaren. Så "ärjdes, tvärades och gödslades" innan rågen såddes. Rågsådd i ne. Lin - hör- såddes "Konstantindagen" eller i "fruntimmersveckan". På samma ställen sådde kvinnan hören, påandra mannen. Kvinnan skulle gå och asa med foten, så att mannen såg, var han sått.

Första gången de skulle ut på våren, skulle ögen ha av julabrödet, annars "sto de inte våren".

I Gärds härad hade de korn och pantofler brödet.

Jordbruk.

Rågsådd.

Linsådd.

"Julabrödet"